

Zagreb, 8. siječnja 2021.

Vlada Republike Hrvatske

Ministarstvo kulture i medija

Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije

Sisačko-moslavačka županija

Gradovi Petrinja, Glina, Sisak, Hrvatska Kostajnica, Kutina, Novska, Popovača

Općine Lekenik, Martinska Ves, Donji Kukuruzari, Majur, Dvor, Hrvatska Dubica, Gvozd, Topusko, Sunja, Velika Ludina, Lipovljani, Jasenovac

PREDMET: Apel za sveobuhvatan, uključiv i znanstveno utemeljen pristup obnovi potresom pogođenih područja Sisačko-moslavačke županije

Poštovani,

na području koje je izravno pogođeno potresima od kraja prosinca 2020. godine nalazi se vrijedna kulturna baština koja uključuje pet zaštićenih gradskih kulturno-povijesnih cjelina (Sisak, Petrinja, Glina, Topusko, Hrvatska Kostajnica), jedanaest seoskih kulturno-povijesnih cjelina (Krapje, Čigoč, Kratečko, Mužilovčića, Drenov Bok, Letovanić, Stara Subocka, Suvoj, Bok Palanječki, Lonja, Sunja), više od 200 pojedinačno zaštićenih povijesnih građevina i lokaliteta, kao i kulturno-povijesne, umjetničke i etnografske zbirke upisane u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Osim toga, na ovom se području nalazi veliki broj povijesnih i tradicijskih građevina lokalnog i regionalnog značaja koje nisu formalno zaštićene. Ova je kulturna baština važan čimbenik prostornog identiteta mikroregija Banovine/Banije, Pokuplja, Posavine, Turopolja, Pounja i Moslavine, kao i identiteta pojedinaca, obitelji i zajednica koje žive na ovom prostoru.

Prostor Sisačko-moslavačke županije je u kratkom vremenu od svega tridesetak godina drugi put pogođen katastrofom i značajnim gubitkom materijalne kulturne baštine. Ratna djelovanja tijekom Domovinskog rata (1991.-1995.) prouzročila su velike materijalne štete na kulturnoj baštini, a izazvala su i migracije stanovnika, napuštanje gradskih i seoskih naselja te gubitak privrednih djelatnosti od čega se ovaj prostor nije oporavio do danas. Pristupi poslijeratnom oporavku nisu bili odgovarajući te je izostala sanacija i revitalizacija vrijedne kulturne baštine te cjelovita regeneracija zajednica i prostora. Povijesne građevine u povijesnim gradskim jezgrama i ruralnim naseljima su prepuštene propadanju i urušavanju, a nedostatak ulaganja i razvojnih projekata na ovom području utjecao je na daljnja iseljavanja, pojavu velikog broja praznih i napuštenih građevina, napuštene infrastrukture, napuštenih poljoprivrednih površina, slabe gospodarske aktivnosti, brojnih ranjivih i marginaliziranih skupina, nezaposlenosti i siromaštva. Sisačko-moslavačka županija danas je jedno od najslabije razvijenih područja u Republici Hrvatskoj.

U potresima 28. i 29. prosinca 2020. te 6. siječnja 2021. godine povijesne jezgre Gline, Petrinje i Siska, kao i brojne stambene, sakralne, školske i druge građevine u ruralnom prostoru pretrpjele su velika oštećenja. Opseg i težina materijalnih oštećenja, ali i brojni socio-ekonomski, demografski, okolišni, psiho-socijalni i drugi spomenuti problemi ovog područja ukazuju kako je potrebno razvijati holistički pristup oporavku zajednica i naselja nakon katastrofe temeljen na multi- i interdisciplinarnom timskom radu. Takav rad treba rezultirati preporukama za rješavanje brojnih i slojevitih problema poput rješavanja stambenog pitanja, obnove gospodarske osnove, zadovoljenja potreba specifičnih socijalno ugroženih skupina, zaštite i očuvanja kulturne baštine, prorade/prevladavanja trauma i dr.

Svjesni smo brzine kojom je potrebno reagirati kako bi se stanovništvu na stradalim područjima što prije osigurali uvjeti za život i rad, ali i važnosti ispravnih i stručnih odluka. Ovu situaciju prepoznamo kao priliku da se pokuša poboljšati kvaliteta života u malim gradovima i seoskim naseljima te kao početak razvoja strateških i održivih pristupa revitalizaciji kulturne baštine. Stoga preporučujemo:

- Razviti **održive i kulturno osjetljive** pristupe i modele oporavku tj. one koji će uvažiti lokalne specifičnosti i način života stanovnika (uključujući ranjive i marginalizirane skupine) te odgovoriti na njihove potrebe. Predmetni prostor osim obnove treba i preobrazbu kako bi se osiguralo rješavanje demografskih, ekonomskih, gospodarskih, socijalnih, okolišnih i drugih problema i izazova ovog područja.
- Osloniti se **na multi- i interdisciplinarne pristupe** te poticati kombinaciju pristupa odozgo i odozdo koji podrazumijevaju **suradnju stručnjaka i stanovnika** koji su uključeni u proces prikupljanja informacija i donošenja odluka.
- Pri obnovi **uvažavati kulturno-povijesne, geografske, arhitektonske, urbanističke i ambijentalne vrijednosti** naslijeđenog izgrađenog i prirodnog okoliša.
- **Pri interventnim radovima** koji se odnose na raščišćavanje nakon potresa **posebnu pažnju posvetiti zahvatima na zaštićenim građevinama i u zaštićenim cjelinama**. Ukoliko je potrebno rušenje nestabilnih zgrada posebnu pažnju potrebno je posvetiti snimanju postojećeg stanja te pravilnom uklanjanju i deponiranju elemenata koji se mogu sačuvati (očuvana plastika pročelja, znakovi, spomen ploče i sl.).
- Svrha revitalizacije nekog prostora nije uvijek potpuna rekonstrukcija povijesnih oblika ili elemenata, nego **nalaženje rješenja za očitavanje povijesnih sadržaja, znakova i simbola u strukturi i kulturnom krajoliku**. Povijest mjesta, uz simbolični, emocionalni naboj, nosi i potencijal koji može i treba biti inspiracija za kreiranje novih vrijednosti.
- Težiti oporavku koji će rezultirati **održivim malim gradovima, pametnim urbano-ruralnim vezama i sustavom pametnih sela za 21. stoljeća**. Mali gradovi su važni kao središta gospodarskih, servisnih i kulturnih djelatnosti čime osiguravaju opstanak ruralnih naselja tj. ruralnog prostora i cjelokupne regije. Povijesna naselja moraju zadržati svoj **povijesni i lokalni identitet** te stvoriti **potencijal za kreiranje novih vrijednosti**.
- Održivost je moguće postići **korištenjem, rekonstrukcijom, prenamjenom ili prilagodbom postojećih građevina** uz zadovoljenje potrebnih standarda gradnje. Sisačko-moslavačka županija ima najveći broj i najveću stopu praznih i napuštenih građevina u Republici Hrvatskoj koji predstavljaju teret lokalnim samoupravama, ali i neiskorišteni resurs.
- Održivost u obnovi moguće je postići i **ponovnom uporabom i oporabom građevinskih materijala** koji su ostali na potresom razorenim lokalitetima, recikliranjem materijala, te posebno korištenjem prirodnih materijala koji se nalaze u neposrednom/bliskom okruženju.

- Brojne vrijedne građevine su prazne i napuštene te je potreban **strateški pristup njihovom očuvanju** kako bi se izbjeglo njihovo ubrzano propadanje zbog postojećih oštećenja na krovovima te popuštanja vezivnog materijala na kamenom ili ciglom zidanim temeljima i prizemljima. Dugoročno, potrebno je pronaći namjenu/prenamjenu postojećih zgrada u svrhu njihovog redovitog korištenja i održavanja.
- Olakšati, pojednostaviti i ubrzati **rješavanje imovinsko-pravnih i vlasničkih odnosa** pojedinih zgrada u svrhu brže i lakše obnove te privođenja namjeni, što bi dovelo i do redovitog održavanja.
- Posebnu pozornost posvetiti **očuvanju, rekonstrukciji i prilagodbi povijesne i tradicijske stambene i gospodarske arhitekture**. Sisačko-moslavačka županija je područje sa značajnom koncentracijom vrijedne tradicijske arhitekture koja je prepuštena propadanju i uništavanju. Građena je od prirodnog materijala (drvo hrasta ili kestena) koji se, zahvaljujući elastičnim svojstvima, pokazuje otpornim na potrese.
- **Iznimno oprezno pristupiti izradi eventualnih tipskih projekata tj. projektirati arhitekturu koja je ukorijenjena u tradiciji, kulturi i mjestu, a istovremeno okolišno, ekonomski i kulturno održiva.** Projekte za nove građevine potrebno je prilagoditi stvarnim potrebama stanovnika, uz uvažavanje povijesno-kulturnih, geografskih, arhitektonskih, urbanističkih i ambijentalnih vrijednosti naslijeđenog izgrađenog i prirodnog okoliša. Eventualni tipski projekti trebaju podrazumijevati suvremene interpretacije karakteristika tradicijske arhitekture i okućnice ovog područja, što uključuje drvo (hrast ili kesten) kao prirodni i na potrese otporni građevinski materijal.
- Prilikom rekonstrukcija i prilagodbi postojećih građevina te pri izradi prijedloga novih građevina uzimati u obzir **suvremene okolišne izazove i potencijalne buduće katastrofe**, posebno potrese ali i druge izazove poput utjecaja klimatskih promjena.
- U prostornom planiranju trebalo bi napraviti iskorake koji će se temeljiti na takvim **planskim rješenjima koji osiguravaju održivost** (gospodarsku, demografsku, okolišnu te održivost javne infrastrukture) i na tako definirana područja usmjeriti javna sredstva kako bi se postigao sveukupni oporavak ovog područja.
- Prostornim planovima **odrediti sigurne lokacije za novu gradnju**, u početku za stambeno zbrinjavanje onih čije su kuće srušene s mogućnošću kasnije prenamjene za stanovanje ciljanih skupina (primjerice stanovi za mlade obitelji, posebno prilagođena naselja za stariju populaciju, osobe s invaliditetom i dr.).
- **Poticati nove sadržaje** koji će kvalitetno i s poštovanjem uključivati naslijeđeni prirodni i izgrađeni okoliš u obrazovne, turističke i gospodarske projekte, te poticati zapošljavanje i podizati kvalitetu života.

Spremni smo doprinijeti stručnim znanjima te umrežiti domaće i inozemne stručnjake na planiranju i provedbi oporavka potresom pogođenih područja.

S poštovanjem,

1. Hrvatska sekcija ECOVAST-a (Europsko vijeće za sela i male gradove)
Nikša Božić, predsjednik
2. Hrvatsko etnološko društvo
Prof. dr. sc. Marijana Belaj, predsjednica

3. Hrvatska komora arhitekata
Rajka Bunjevac, predsjednica
4. Udruga hrvatskih urbanista
Sandra Jakopec, predsjednica
5. Društvo arhitekata Zagreba
Tihomil Matković, predsjednik
6. Udruženje arhitekata pri Hrvatskoj gospodarskoj komori
Tihomil Matković, predsjednik
7. Udruženje hrvatskih arhitekata
Maja Furlan Zimmerman, predsjednica
8. Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti
Prof. dr. sc. Damir Agičić, predsjednik
9. Društvo za hrvatsku povjesnicu
Prof. dr. sc. Željko Holjevac, predsjednik
10. Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske
Prof. dr.sc. Zvonko Maković, predsjednik
11. Hrvatsko geografsko društvo
Prof. dr. sc. Danijel Orešić, predsjednik
12. Hrvatsko društvo likovnih umjetnika
Ivana Andabaka, ravnateljica
13. Društvo „Terra banalis“ – udruga koja okuplja entuzijaste posvećene istraživanju, vrednovanju, obnovi i prezentaciji kulturne baštine prostora Banovine/Banije
Dr. sc. Ivana Horbec, predsjednica
14. ODRAZ – Održivi razvoj zajednice
Lidija Pavić-Rogošić, direktorica
15. Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Prof. dr. sc. Bojan Baletić, dekan
16. Katedra za teoriju i povijest arhitekture, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Prof. dr. sc. Karin Šerman, predstojnica
17. Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Doc. dr. sc. Tibor Komar, pročelnik
18. Odsjek za povijest umjetnost, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Prof. dr. sc. Miljenko Jurković, pročelnik
19. Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Prof. dr. sc. Gordana Kuterovac Jagodić, pročelnica
20. Odsjek za anglistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Izv. prof. dr. sc. Renata Geld, pročelnica
21. Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Prof. dr. sc. Mirko Bilandžić, pročelnik

22. Odjel za etnologiju i antropologiju, Sveučilište u Zadru
Doc. dr. sc. Danijela Birt Katić, pročelnica
23. Međimursko veleučilište u Čakovcu
Doc. dr. sc. Igor Klopotan, dekan
24. Studij Održivi razvoj, Međimursko veleučilište u Čakovcu
Jasmina Ovčar, voditeljica
25. Institut za etnologiju i folkloristiku
Dr. sc. Iva Niemčić, ravnateljica
26. Institut za arheologiju
Dr. sc. Marko Dizdar, v. d. ravnatelja
27. Arheološki muzej u Zagrebu
mr. sc. Sanjin Mihelić, ravnatelj
28. Etnografski muzej Istre, Pazin
Dr. sc. Lidija Nikočević, ravnateljica
29. Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
Miroslav Gašparović, ravnatelj